

MODELUL SOCIAL EUROPEAN – INSTRUMENT DE COEZIUNE ÎNTRE STATELE UNIUNII EUROPENE

EUROPEAN SOCIAL MODEL - INSTRUMENT OF COHESION BETWEEN THE STATES OF THE EUROPEAN UNION

[https://doi.org/10.52327/1813-8489.2021.1\(109\).14](https://doi.org/10.52327/1813-8489.2021.1(109).14)

CZU: 364:061.1EU

Ana SACARA,
doctorand, Școala doctorală Științe Juridice,
Politice și Sociologice, Universitatea de Stat din Moldova

SUMMARY

The European Union is currently a real catalyst for change regarding the state governance, policy-making and the imposition of social models in the European space. The member States of the European Community have their own ways of developing social policies, which regulate social assistance, social insurance, the organization and functioning of the social services system, etc., yet the European institutions coordinate the adopted regulations and establish common principles, values, and objectives. Nowadays, more and more often, politicians, decision makers, doctrinaire people question the concept of "European social model" and prerogatives for its development. In this context, we set out to analyze the concept and features of the European social model and to identify existing social models at EU level.

Keywords: *social policies, cohesion, the European Social Model, the European Union, social assistance.*

SUMAR

Uniunea Europeană, în prezent, reprezintă, un adevărat catalizator de schimbare în ceea ce privește guvernarea statelor, elaborare politicilor și impunerea unor modele sociale în spațiul european. Statele membre a comunității europene, dispun de propriile modalități de elaborare a politicilor sociale, care reglementează asistența socială, asigurările sociale, organizarea și funcționare sistemului de servicii sociale etc., însă instituțiile europene coordonează reglementările adoptate și stabilește principii, valorii și obiective comune. În prezent, tot mai des, politicienii, factorii de decizie, doctrinarii pun în discuție conceptul de „model social european” și prerogative de dezvoltare a acestuia. În aceste context, ne-am propus să analizăm conceptul și trăsăturile modelului social european, și să identificăm modelele sociale existente la nivelul UE.

Cuvinte-cheie: *politici sociale, coeziune, modelul social european, Uniunea Europeană, asistență socială.*

Conceptul de "model social European" este pe larg răspândit în literatura de specialitate, în mediul academic cât și în cursul politici, prin care se identifică experiența

europeană în vederea coeziunii sociale și creșterii economice. Unii autori, afirmă că modelul social European, nu este altceva decât o delimitare a modelului social Ame-

rican, iar conducerea uniunii, afirmă că modelul social reprezintă „o poveste de succes”.

Pentru prima dată, conceptual de „model social european” a fost folosit de Jacques Delors, la mijlocul anilor 1990, pentru a desemna o alternativă a modelului american de capitalism pur, idea de bază fiind aceea că progresul economic și social trebuie să meargă mână în mână, prin combinarea creșterii economice cu coeziunea socială [12, p. 242]. Deși a trecut trei secole de la acest moment, noțiunea continuă să fie dezbătută atât în mediul politic cât și academic, păstrând o semnificație imprecisă.

Una din primele definiții formulate a modelului social European apare în „Carta Albă a Politicii Sociale” (Comisia Europeană 1994), care face referire la termen mai mult într-o formă normativă. Termenul este definit „ca printr-un set de valori comune ce trebuie respectate, și anume: *militare pentru democrație, liberate personală, dialog social, oportunități egale pentru toți, solidaritate și securitate socială exprimată față de indivizii defavorizați în societate*”.

Printre cele mai clare definiții oficiale ale termenului de model social, este menționată în Concluziile Președinției Consiliului European de la Nisa din decembrie 2000, și anume în Anexa 1, unde descrierea Agendei Sociale Europene stipulează, că „*modelul social european caracterizat în particular de un sistem care oferă un nivel ridicat al protecției sociale, de importanța dialogului social și de serviciile de interes general care acoperă necesitățile vitale pentru coeziunea socială se bazează în ciuda diversității sistemelor sociale ale Statelor Membre – pe un fundament comun de valori*” [16, p. 64].

Autorii români, din definiția menționată, desprind următoarele elemente esențiale ale modelului social european:

- un nivel ridicat al protecției sociale cu servicii de interes general;
- existența dialogului social, care presu-

pune coordonarea politicilor cu acordurile colective, negociate de partenerii sociali;

- atenție deosebită acordată coeziunii sociale;

- un set de valori esențiale comune, ca de pildă: pluralismul politic, politica nediscriminatorie, toleranța, solidaritatea și egalitatea între femei și bărbați un nivel cât mai ridicat al ocupării, creșterea durabilă și neinflaționistă, competitivitatea economică, calitatea vieții și a mediului înconjurător [18, p. 36].

Analizând literatura de specialitate, putem remarca, că diferiți autori, au propria viziune referitor la conceptul modelului social European, însă chiar dacă aceștia identifică MSE sub diferite aspecte, definițiile nu se exclud, ci dimpotrivă se completează reciproc. Cei mai mulți autori și decidenți politici identifică MSE, ca un proiect politic european, care are drept scop modernizarea și adaptarea societății la condițiile economice aflate în permanentă schimbare [8, p. 7].

O abordare mai nouă a MSE avansează idea unei politici sociale productive aplicată diverselor modele sociale din Europa, care să promoveze flexicuritatea, parteneriatul, atragerea forței de muncă în activitate etc. [10, p. 15]. Această abordare nouă, tot are la bază idea unui proiect politic European, care are drept scop, construirea unei identități europene, nu prin intermediul instituțiilor europene și a principiilor comune, ci mai exact prin identificarea soluțiilor comune de politică socială.

O opinie pe care noi o împărtășim este că modelul social nu este altceva decât o „împărtășire a unor viziuni comune și principii asupra diferitelor aspect sociale și a importanței lor în cadrul construcției europene [17, p. 4]”. Astfel, fiecare stat membru, dispune de propriul sistem de protecție și asistență socială, pe care îl organizează independent în funcție de istorie, nivelul de dezvoltare, cultură, resurse financiare etc., însă la nivel comunitar, de comun acord, se

institue anumite standarde și puncte de referință pe care statele se obligă să le implementeze la nivel național prin intermediul politicilor sociale adoptate.

Noi considerăm, că modelul social european reprezintă o totalitate de valori, principii și obiective adoptate de comunitatea europeană de comun acord cu statele membre, în vederea dezvoltării drepturilor sociale și asigurării unui nivel adecvat de bunăstare în condiții de egalitate, tuturor cetățenilor europeni. Modelul social european a cunoscut o dezvoltare rapidă, odată cu cooperarea economică în condițiile promovării liberei concurențe a statelor membre. Tratatul de la Roma, în cadrul căreia prima directivă socială adoptată de țările fondatoare a fost libertatea de mișcare a muncitorilor. De atunci și până în prezent, problemele sociale cu care se confruntă țările membre sunt comune, și necesită soluții comune. În contextul participării la piața unică europeană, aceste soluții cu caracter social au determinat nu numai eforturi naționale, ci și supranaționale în direcția curturării unei politici sociale.

Tratatul privind Uniunea Europeană, astfel cum a fost modificat prin Tratatul de la Lisabona (2007), a stabilit în cuprinsul art. 3, componentele esențiale ale modelului social european ce vizează dezideratul acțiunii pentru o economie socială de piață cu grad ridicat de competitivitate, care tinde spre ocuparea deplină a forței de muncă și spre progres social [15].

Scopul modelului social, este bine stabilit în Agenda de la Lisabona, care prevede, că acest model este proiectat în vederea promovării ocupării complete a forței de muncă, dinamismul economic și o mai bună coeziune socială și echitate în UE. În acest context, putem remarca, că modelul social devine un mecanism de realizare sau implementare a obiectivelor stabilite de Agenda de la Lisabona. Deși, modelul social cuprinde o serie de funcții și respon-

sabilități, Agenda nu conține o definiție expresă, ci doar este caracterizat prin sisteme sociale capabile să ofere tuturor cetățenilor europeni un nivel de protecție socială și coeziune socială. Mai mult ca atât, unii autori consideră că coeziunea socială, reprezintă caracteristica de bază, care definește modelul social European. Astfel, coeziunea socială prevede, implementarea politicilor sociale, care vor asigura tuturor cetățenilor europeni drepturi sociale egale, care în consecință, vor reduce considerabil riscul excluziunii sociale.

Elementele constitutive ale modelului social european sunt: legislația privind drepturile lucrătorilor, ocuparea forței de muncă, oportunitățile egale pentru femei și bărbați, lupta împotriva discriminării, participarea lucrătorilor, informarea și consultarea, recunoașterea parteneriatului social și implicarea, implicarea societății civile, serviciile publice și de interes general, salarii decente și echitabile, protecție socială, incluziune socială, drepturile fundamentale de muncă și sociale (ca lucrători și cetățeni în general), coeziunea regională și politicile sociale transnaționale [9, p. 74-75]. Conținutul modelului social European, se poate schimba pe viitor, dar deja o parte din instrumentele modelului social European, printre care Strategia Europeană de Ocupare și Metoda Deschisă de Coordonare [11], corespund nevoii de a găsi noi parametri ai arhitecturii sociale europene. Reforma actuală a statutului bunăstării trebuie să formuleze o nouă paradigmă care să asigure reconcilierea politicii sociale și economice.

În compoziția modelului social european identificăm o abordare comună a aspectelor sociale, creșterea drepturilor minime care privesc condițiile de muncă, sistemul durabil și universal de protecție socială, dialogul social puternic și funcțional, credința în participare și democrație la locul de muncă, participarea extinsă la nivelul tuturor cetățenilor, ideea unei societăți in-

cluzive; salarii și standarde de viață decente sau corecte, prioritate pentru ocuparea forței de muncă; menținerea serviciilor de interes general; oportunități egale și lupta împotriva discriminării [17, p. 7-10]. O altă caracteristică a modelului social european este lupta împotriva sărăciei și a excluziunii sociale prin diferite măsuri precum mobilizarea resurselor spre susținerea regiunilor mai puțin dezvoltate. [1] La momentul actual, Uniunea Europeană, întreprinde toate măsurile în vederea combaterii deprivării materiale și a excluziunii sociale. Astfel, prin adoptarea Platformei Europene împotriva sărăciei și excluziunii sociale, statele membre și-au luat angajamentul angajament comun al statelor membre în colaborare cu instituțiile europene să lupte cu riscul social, recunoscut global și anume sărăcia și excluziunea socială.

În prezent, nu putem vorbi despre un model uniform al asistenței sociale la nivel european, anumiți autori evidențiază, patru elemente care deosebesc sistemele de asistență socială a statelor europene, și anume:

- Existența, în anumite state, a unor sisteme universale de asigurarea a unui venit minim pentru totalitatea persoanelor ce se confruntă cu o stare de deprivare materială;

- Orientarea politicilor în domeniul social în direcția conservării nivelului venitului pentru anumite categorii sociale aflate în pragul limitei de subzistență, fără a se avea însă în vedere și aspectele legate de incluziunea socială;

- Echilibrul ce se asigură între respectarea dreptului privind accesul la prestații sociale și realitatea accesului disproporționat și inechitabil;

- Gradul de descentralizare, între instituțiile publice centrale și cele locale, al responsabilităților privind sistemul de asistență socială. [4, p. 47]

În conformitate cu aceste patru elemente care deosebesc practica din domeniul

asistenței sociale în cadrul UE, teoria economică a fundamentat [4, p. 47] patru modele de bază: modelul scandinav, modelul mediteranean, modelul continental și modelul britanic.

Modelul scandinav denumit în unii autori și Modelul Nordic – regăsit în țările scandinave ca Suedia, Danemarca, Finlanda, Olanda. Statele care aparțin modelul Nordic, efectuează cele mai ridicate cheltuieli în vedere finanțării sistemului de protecție și asistență socială, iar beneficiile sociale se acordă în baza principiului cetățeniei. Modelul social în țările menționate este descentralizat, autoritățile publice locale se bucură de un nivel de autonomie ridicată. Modelul dat promovează incluziunea socială, universalitatea asistenței sociale, a dialogului social și cooperarea partenerilor sociali cu guvernul. Beneficiile sociale au acces universal și se garantează tuturor persoanelor care fac parte din categoriile de persoane socialmente vulnerabile. Modelul scandinav prevede următoarele tipuri de alocații: Alocație pentru tineri, alocații pentru conservarea nivelului de trai, alocații pentru locuință, alocații pentru familiile monoparentale. De aceste alocații beneficiază cetățenii naționali sau cei care au reședința în statele respective. În literatura de specialitate, întâlnim opinii ale autorilor care consideră că un exemplu de practică și o potențială sursă de inspirație pentru noi abordări ale statelor europene le reprezintă modelul nordic european care a dovedit că “productivitatea ridicată și egalitatea veniturilor pot fi combinate pozitiv. Prin promovarea măsurilor active de ocupare a forței de muncă, dar și a măsurilor necesare constituirii unei forțe de muncă competitive și dinamice, s-a dovedit că flexibilitatea pieții muncii și securitatea nu sunt contradicții, ci precondiții. [12]

Modelul latin (mediteranean) – este caracteristic practicilor de asistență socială din țările din sudul Europei, inclusiv Fran-

ței. În aceste țări, sistemele de asistență socială sunt mai puțin dezvoltate decât cele din țările nordice. Practicile sociale sunt fundamentate pe principiul incluziunii sociale. În aceste țări, cetățenii pot beneficia de: alocații pentru copii care provin din medii sociale dezavantajate (orfani sau minori instituționalizați); pensii sociale; asistență materială pentru găsirea unui loc de muncă; alocații pentru familii monoparentale; asistență materială pentru găsirea unui loc de muncă; ajutoare sociale pentru persoanele cu dizabilități; asistență materială în scopul integrării sociale. Majoritatea beneficiilor se acordă persoanelor care dețin dreptul de ședere pe teritoriul țării respective.

Modelul continental – îl regăsim în Germania, Belgia, Olanda, Austria, Luxemburg și are la fundament principiile Cancelarului Otto von Bismarck. În aceste țări este foarte bine dezvoltată instituția asigurărilor sociale. Iar principiile de care se conduc țările care se subscriu modelului continental, pentru care noțiunea de muncă este "singura datorie absolută a oricărui cetățean [5, p. 21]", iar acțiunile și măsurile de ajutorare a păturilor sociale vulnerabile trebuie să fie direct dependente de activitatea de muncă a acestora. Sistemul de asistență socială reprezintă un drept universal pentru toate persoanele care se află în pragul sărăciei și necesită ajutor financiar din partea statului. Printre beneficiile sociale de care se bucură cetățenii aflați în nevoie din aceste state se enumeră: asistență materială pentru șomeri, pensii suplimentare, alocații pentru persoanele cu dizabilități, alocații familiale, ajutor social și alte forme de ajutor social. Dintre noile state membre UE adepte ale acestui "puternic model social" se numără Cehia, Ungaria, Polonia.

Modelul Britanic – este caracteristic pentru Marea Britanie și Irlanda de Nord, de inspirație Beveridge. Modelul Britanic ca și modelul continental, pune accent pe dezvoltarea asigurărilor sociale, iar transferuri-

le sociale în special merg spre salariații, care realizează venituri salariale modeste, sistemul de asistență socială fiind relativ dezvoltat. Cu scopul de a se respecta dreptul social la bunăstare în aceste țări se acordă următoarele tipuri de prestații sociale: ajutoare materiale pentru copii orfani, alocații pentru familiile monoparentale, alocații pentru găsirea unui loc de muncă, ajutoare materiale pentru persoanele cu dizabilități și credite sociale. Sistemele de asistență socială din nord se deosebesc net de cele din sudul continentului. În timp ce sistemele nordice sunt mai angajate în reducerea polarizării economice, cele de sud, sunt mai indiferente în această privință. În timp ce sistemele nordice acordă beneficii sociale consistente persoanelor eligibile de vârstă activă, cele din sud, acordă asemenea beneficii îndeosebi pensionarilor. Astfel, unii autori consideră că modelul britanic, este mai eficient în reducerea polarizării economice, în rândurile populației de vârstă activă și mai puțin, în rândurile pensionarilor [7, p. 143].

În literatura de specialitate română, mai întâlnim un MSE și anume Modelul „catching-up”, nu este elaborat, dar se referă la caracteristicile noilor state membre UE, care au aderat în anul 2004. În aceste țări au fost înființate unele instituții sociale abia după perioada de tranziție. Eforturile acestor țări pentru realizarea bunăstării sociale sunt îngreunate de o serie de dificultăți financiare, ceea ce însă nu le oprește să aspire la o atingere a nivelului de viață din vechile state membre UE, prin diverse metode (menționăm de pildă atragerea investițiilor străine). Tocmai datorită acestor eforturi, s-a născut și această denumire de model „catching-up” [8, p. 10].

Autorul român, Nicolae Tudose, propune alături de cele patru modele de bază descrise anterior, modelul ce se întâlnește în țările Europei Centrale și de Est. Fără a putea fi considerat un model propriu-zis, practicile din domeniul asistenței sociale din fostele

 ari socialiste îmbină într-o modalitate atipică o multitudine de caracteristici ce se regăsesc în restul statelor,  ntruc t, p n  de cur nd satisfacerea nevoilor sociale ale categoriilor sociale vulnerabile nu era o prioritate majoră, iar calea de dezvoltare a fost cea a adoptrii practicilor ce au condus la experien e pozitive  i efecte favorabile la nivelul altor  ari [6, p. 70]. Noi sus inem pe deplin această idee, deoarece sistemele de asistența socială a statele fost socialiste, se diferă considerabil în func ie de categoriile beneficiilor, valoarea lor  i desigur resursele alocate sunt mult mai mici în compara iei cu alte state membre. Mai mult ca at t, putem considera că Republica Moldova, ar apar ine anume acestui model social, deoarece face parte din categoria  arilor fost socialiste care îmbină o multitudine de caracteristici împrumutate din alte state.

Modelul social European, ca linii directoare a interven iilor în domeniu, are la bază doctrinele de tip Bismarck  i Beveridge, acestea fiind adaptate la condi iile  i problemele sociale care apar în diferite perioade de dezvoltare. Dacă analizăm acele modele cu puternice influen e de tip Bismarck, constatăm, că instituția asistenței sociale este îndreptată spre satisfacerea nevoilor imediate ce  in de asigurarea unui nivel de trai adecvat, astfel, acestea prevăd beneficii monetare generoase  i servicii sociale complexe care răspund necesităţilor beneficiarilor.  arile care se subscriu modelelor sociale de influen a Beveridge, măsurile  i ac iunile de asistența socială sunt îndreptate s n forma unor strategii  i programe sociale, care concomitent, satisfac nevoile imediate ale popula iei, dar  i prevăd măsuri active de ajutorare a beneficiarilor în vederea redresării prin mijloace proprii.

 n literatura de specialitate  nt lnim o serie de argumente pro  i contra ideii de model social european. Principalul argument contra a fost tocmai faptul că acest

model social nu este definit oficial. Principalele argumente pro au fost au fost legate de existen a acordurilor sociale între statele membre  i faptul că directivele sociale comune mai multor state nu pot fi identificate în alte p r i ale globului [13 p. 101-102]. Al i autori consideră că modelul social European concentrează eforturile de a defini  i a implementa standardele sociale minime  i standard ale unei "bune guvernări"  n procesul de reforme  i aspiră să devină un model pentru întreaga lume... [3, p. 70].

Uniunea Europeană reprezintă un laborator al modelului social european în sensul abordării de comun acord a principiilor sociale comune  i a alocării tuturor resurselor pentru îndeplinirea obiectivelor construc iei europene. [9, p. 75] Astfel, unii autori consideră, că laboratorul social european, oferă statelor un volum considerabil de informa ii referitoare la deciziile corecte sau greşite care pot fi luat în cadrul sistemelor de asistența socială a statelor membre.  n literatura de specialitate, cel mai des sunt recomandate ca cele mai bune practici în domeniul protecției sociale sunt cele aplicate în Anglia  i Irlanda. Însă noi considerăm, că practici de succes în domeniul asistenței sociale pot fi considerate  i cele aplicate  i în  arile Scandinave, ca de exemplu, Suedia, Danemarca. Sistemul de asistența socială, a  arilor nordice, este orientat spre acordarea mai multor servicii  i facilit i pentru îngrijirea copiilor, a v rstnicilor  i a persoanelor cu dizabilit i. Un accent deosebit se pune pe acordarea de asistența și calificare a persoanelor care îşi pierd locul de muncă. Astfel, succesul acestor  ari, s-a bazat pe strategii pe termen lung, cu  nclina ii evidente către statutul bunăstării, pe un consens în cadrul societăţii şi pe o profundă încredere între to i membrii societăţii.

Anul 2000, a marcat considerabil conceptul „modelului social european”, c nd în prim plan sa pus modernizarea sistemului social european  i investirea în capitalul

uman, și nu micșorarea consecințelor sociale negative ale schimbării structurale cum era anterior. Comisia Europeană arată încă din 2001 că „modernizarea modelului social înseamnă dezvoltarea și adaptarea sa pentru a ține cont de schimbările rapide ale economiei și societății, și pentru a asigura un rol pozitiv de sprijin reciproc al politicilor economice și sociale” [2, p. 5]. Analizând toate cele cinci modele ale asistenței sociale funcționabile pe teritoriul Comunității Europene, putem constata, ca noțiunea de asistență socială nu are o semnificație universală și nici nu are drept scop soluționarea problemelor identice în toate țările membre. În general accentul se pune combaterea sărăciei și excluderii sociale, în unele țări instrumentul principal al politicilor sociale este asigurarea socială, de aceea beneficiile sociale au o pondere mai redusă. În unele țări, beneficiile sociale se acordă în mod automat, care au scopul de a anihila riscurile sociale cu care se confruntă anumi-

te grupuri sociale care se află în situații de vulnerabilitate. Însă, unele state prestația socială este corelată cu statutul beneficiarului pe piața muncii, astfel, atât volumul drepturilor sociale cât și cuantumul prestațiilor sociale, este în strictă dependență cu venitul asigurat al solicitantului.

Dacă analizăm sistemele de asistență socială a țărilor din UE, putem conchide, că nici o țară membră nu aparține unui model pur. Organizarea și funcționarea sistemului de asistență socială, rolul instituțiilor de stat, cuantumul prestațiilor acordate, modalitatea și nivelul de finanțare sunt diferite în fiecare stat membru. Pentru a putea face o analiză complexă, evidențiind bunele practici în domeniul asistenței sociale, avantajele și dezavantajele, efectelor acestor modele, este necesar de a caracteriza detaliat, caracteristicile juridice al instituției asistență socială în statele membre ale Uniunii Europene, care aparțin unor modele sociale europene diferite.

BIBLIOGRAFIE

1. Comité Économique et Social Européen, 2004, L'avenir de la politique de cohésion contributions du CESE au débat.
2. Commission of the European Communities. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 20.6.2001.
3. Diamantopoulou, Anna, 2003a, Discurs (SPEECH/03/419) în calitate de comisar european responsabil pentru ocuparea forței de muncă și politică socială în cadrul seminarului Future Perspectives for the European Social Model, Bologna, Italia, 17 septembrie. În: www.europa.eu.int
4. Eardley T., Bradshaw J., Ditch J., Gough I., Whiterford P., Social assistance in OECD countries: Szntehesis Report, Department of Social Securitize Research Report, University of York, Londra 1996.
5. Hamerijck, A. C., Palm, T.P., Entenmann, E., Van Hooren, F. J., op. cit., apud. Max Weber - The protestant ethic and the spirit of capitalism, 1904.
6. Nicolae Tudose. Asistența socială în România în contextul integrării europene. Teză de doctorat. Craiova 2017.
7. Mariana Stanciu. Politici sociale și globalizare în țările europene. Revista Calitatea vieții., nr. 1-2007.
8. Oneașcă Iulian. Modelul social European-implicații pentru România. Institutul European din Romania.

9. Oana Dobre-Baron. Securitatea socială în contextual integrării României în Uniunea Europeană. Editura Universitas. Petroșani, 2009.

10. Jepsen Maria Pascual, Amparo S. „The European Social Model: an exercise in deconstruction”, *Journal of European Social Policy*, 2005, 15 (3), 231-245.

11. Palier Bruno 2004, „The Europeanisation of Welfare Reforms”, lucrare prezentată în cadrul RC19 Annual Conference Welfare state restructuring : Processes and social outcomes, Paris, 2-4 septembrie.

12. Rasmussen, Poul Nyrup, 2005, “Learning from the Nord: Let’s focus on best practice in all of Europe 50”, în Carlos Buhigas Schubert, Hans Martens (coord.), *The nordic model: A recipe for European success?*, EPC working paper nr. 20, septembrie

13. Stănescu Simona, Modelul social european, în vol., Zamfir Cătălin, Stoica Laura (coord), *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Editura Polirom Iași, 2006.

14. Simion Roșca, Modelul social european: abordare teoretico-practică. Culegere de articole selectivă ale Conferinței Științifice Internaționale „Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii”, 22-23 septembrie, 2017, Chișinău, vol. I.

15. Tratatul de la Lisabona (2007). În: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/5/tratatul-de-la-lisabona>

16. Voiculescu Nicolae, Maria-Beatrice Berna. Tratat de drept social, internațional și European. Universul Juridic. București 2019.

17. Vaughan-Whitehead, Daniel C., 2003, *EU enlargement versus social Europe? The uncertain future of the European Social Model*, Edward Elgar, Cheltenham. În: <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/cha/c10115.htm> (accesat la 10.02.2021).

Prezentat: 23 februarie 2021.

E-mail: silvia.goriuc@rambler.ru